

**Növbəti dəfə
ey Sünnə əhli
bir-birinizlə
mehriban davranın**

Müəllif: Abdul-Muhsin əl-Abbad

Tərcümə edən: Aydın Salehli

Rəhimli və Mərhəmətli Allahın adı ilə

Həmd aləmlərin Rəbbi olan Allaha məxsusdur. Qüdrət və güc yalnız Allahdadır. Qulun, rəsulun və peyğəmbərin Muhəmmədə, onun ailəsinə, səhabələrinə və onun ardıcılılarına salavat və salam olsun.

Şübhəsiz ki, Əhli Sünnə val-cəmaaya mənsub olan və ümmətin sələflərinin yolu ilə gedən kəslərdən şəriət elmi ilə məşğul olanlar hal-hazırkı dövrümüzdə öz aralarında daha çox mehriban davranmalı və bir-birilərinə nəsihət etməlidirlər. Ələlxüsus da ona görə ki, ümmətin sələflərinin yolu ilə gedənlər digər sapıq fırqə və dəstələrə nisbətən sayca azlıq təşkil edirlər. Təxminən on il bundan öncə, iki möhtəşəm alim şeyximiz Əbdül-Əziz ibn Bəz və şeyx Muhəmməd ibn Üseymin (Allah onlara rəhmət eləsin) hələ sağ ikən Əhli Sünnəyə mənsub olan azsaylı bir toplum ümmətin sələflərinin yoluna müxalif olan bəzi fırqələrdən insanları çəkəndirməklə məşğul idilər. Şəkk yoxdur ki, onların bu əməlləri təqdirəlayiq hesab olunur. Lakin əfsuslar olsun ki, hər iki şeyxin vəfatından sonra həmin qrupun bəzi üzvləri həm ölkə daxilində, həm də ölkənin hüdudlarından kənarında olan Əhli Sünnəyə mənsub qardaşlarına qarşı nalayiq ifadələr işlədərək onları ümmətin sələflərinin yolunu tutub getməyə səslədilər. Əgər onlar sözün həqiqi mənasında xətaya yol vermiş olsaydılar o zaman onlara dəstək verməklə xətalarını düzəltmələri onların boynuna düşən bir haqq olardı. Lakin vaxtlarını müxtəlif məclislərdə onların barəsində danışaraq insanları onlardan çəkəndirməyə sərf etməməli, bunun əvəzində vaxtlarını faydalı elmə sərf edərək onu dəvət etməklə məşğul olmalıdırlar. Dövrümüzdə Əhlis-Sünnə val-cəmaanın imamı hesab olunan şeyx Əbdül-Əziz ibn Bəzin (Allah ona rəhmət eləsin) düzgünlük və islah yolu hesab etdiyi mövqe məhz belə idi. Belə ki, dövrümüzdə Əhli Sünnənin arasında elmlə məşğul olanlar çox azdır, onların azalmaya deyil artıma, parçalanmaya deyil mehribançılığa daha çox ehtiyacları vardır. Onların barəsində dilçi alimlərin bir sözünü də söyləmək olar: “Kiçildilmiş daha çox kiçilməz.” Şeyxul İslam İbn Teymiyyə “Fətvalar məcmusu” əsərində¹ demişdir: “Bildiyiniz yaxınlığı, birliyin bərqərar olması və müsəlmanların aralarının düzəlməsidir. Uca Allah buyurur: **“Allahdan qorxun və aranızdakı münasibətləri düzəldin.”**² Həmçinin buyurur: **“Hamınız Allahın ipin-**

¹ Məcmu əl-fətava, 28/51.

² əl-Ənfal, 1.

dən möhkəm yapışın və parçalanmayın!”¹ Başqa bir ayədə buyurur: “Özlərinə aydın dəlillər gəldikdən sonra firqələrə ayrılıb ixtilaf edənlər kimi olmayın. Onları böyük bir əzab gözləyir.”² Birliyi və yaxınlığı əmr edən və parçalanma və təfriqəni qadağan edən dəlillər olduqca çoxdur. Bu əsasa riayət edənlər camaat əhli, riayət etməyənlər isə təfriqə əhlidir.”

Mövzu ilə əlaqədar “Ey sünnə əhli bir-birinizlə mehriban davranın” adlı bir risaləm vardır. Həmin risalə bir neçə dəfə, hicrətin 1424-cü ilində, 1426-cı ilində, bir də 1428-ci ildə kitab və risalələrimlə birlikdə (6/281-327) nəşr olunmuşdur. Həmin risalədə mən Quran, Sünnə və görkəmli Əhli Sünnə alimlərinin bir sıra sözlərini qeyd etmişəm. Risalə müqəddimədən sonra aşağıdakı mövzuları əhatə edirdi:

- Danışma və açıqlama neməti,
- Yalnız xeyir söz söyləmək,
- Zənn və casusluq etmək,
- Mülayimlik və yumşaqılıq,
- Alim xəta etdiyi zaman Əhli Sünnə val-camaanın mövqeyi, bu zaman həmin alim üzürlü hesab olunmalı, bidətçi hesab olunaraq tərک edilməməlidir,

- Dövrümüzdəki bəzi Əhli Sünnə alimlərinin cərh olunaraq tərک olunmaları fitnəsi və bundan yaxa qurtarmağın yolu.

Əfsuslar olsun ki, son dövrlər Sünnə əhlindən olanların bir-birilərinə qarşı qarşılıqlı cərh etmə, bidətçi adlandırma, o cümlədən bir-birilərini tərک etmə halları artmaqdadır. İndi belə suallar çox verilir: “Filankəs haqqında fikriniz nədir? Filankəs onu bidətçi adlandırmışdır?”, “Filankəsin bidətçi adlandırdığı filankəsin kitabını oxuya bilərəmmi?”. Bəzən də bəzi kiçik tələbələr öz həmkarlarına sual edirlər ki; “Filankəsin bidətçi adlandırdığı filankəs barədə sən nə deyirsən? Gərək sən öz fikrini bildirəsən, yoxsa səni də tərک edərik.” Bundan daha pisi buna bənzər halların Avropa ölkələrindəki Əhli Sünnə tələbələri arasında da geniş vüsət almasıdır. Onlar dərin dini biliklərə malik deyillər və elmi biliklərinin artırılmasına, habelə cərh edib uzaqlaşma fitnəsindən yaxa qurtarmağa daha çox ehtiyac duyurlar. Hansı ki, bu mənhəc “İxvanul muslimin”³ partiyasının tutduğu yola bənzəyir. Vaxtilə həmin partiyanın təsisçisi belə demişdi: “Partiyanın apardığı dəvət, onun insanlara tərəf deyil, insanların ona tərəf gəlməsini zəruri

¹ Ali İmran, 103.

² Ali İmran, 105.

³ “Müsəlman qardaşları” partiyası.

edir. Belə ki, hər növ xeyir bu dövətdə cəm olunmuşdur. Başqaları isə naqislikdən xali deyillər.” Şeyx Həsən əl-Bənnanın “Muzəkkəratud-davati vad-dəiyə” əsəri, 232-ci səh. (Daruş-Şihab nəşriyyatı). Həmçinin demişdir: “Dövrümüzdə geniş yayılmış, qəlbləri bir-birindən ayıran, təfəkkürləri qarışdıran müxtəlif çeşidli dövətlərlə bağlı mövqeyimiz ondan ibarətdir ki, gərək həmin dövətləri apardığımız dövətin tərəzisi ilə ölçək. Dövətimizin prinsipləri ilə uzlaşan məsələləri qəbul edək, dövətimizə müxalif olan məsələlərdən isə uzaq olaq!!!” (Məcmuətu rasəil Həsən əl-Bənnə, 240-cı səh. Darud-dəvət, hicrətin 1411-ci ili).

Yaxşı olar ki, həmin tələbələr bu fitnəyə baş qoşmaqdan əvvəl vaxtlarını faydalı kitablar, ələlxüsus da müasir alimlərin əsərlərini, o cümlədən şeyximiz Şeyx Əbdül-Əziz ibn Bəzin, Şeyx İbn Üseyminin, Fətvalar üzrə Daimi Komitənin və başqa alimlərin fətva və əsərlərini oxumağa sərf etsinlər. Bu minvalla onlar böyük bir faydalı elmə yiyələnər, ən əsası isə dedi-qodudan və Əhli Sünnədən olan bəzi qardaşlarının ətini yeməkdən yaxa qurtarmış olarlar.

İbn əl-Qeyyim “Cavab əl-Kafi” əsərində (203-cü səhifə) demişdir: “Çox qəribədir ki, bəzən insan haram yemək, zülm, oğurluq, şərab içmə, harama nəzər salma və digər haram buyurulmuş əməllərdən asanlıqla qoruna bildiyi halda dilini qorumaqdan qoruna bilmir. Hərdən insanlar arasında dini, təqvası, zahidliyi və ibadəti ilə tanınan birisi heç fərqi belə varmadan Allahu qəzəbləndirən elə bir söz danışır ki, həmin sözə görə məşriqlə məğribin arasındakı məsafə qədər (Cəhənnəm oduna) enmiş olur. O qədər insan vardır ki, çirkin əməllərdən və zülmdən uzaq olsa belə dili ölümlərin və dirilərin barəsində fərqi belə varmadan nalayiq ifadələr işlədir.”

Sünnə əhlindən olan bir kimsənin hər hansı bir müxtəsər, yaxud da əhatəli fikri ilə rastlaşdıqda ilk əvvəl onun barəsində yaxşı zənn etmək, söylədiyi müxtəsər sözü isə əhatəli izah etmək gərəkdir. Ömər ibn əl-Xəttab (Allah ondan razı olsun) demişdir: “Mömin qardaşından çıxan hər hansı bir sözü xeyirə yozmaq imkanın olduğu təqdirdə onun barəsində əsla pis zənn etmə, yalnız yaxşı zənn et.” İbn Kəsir bu sözü əl-Hucurat surəsinin təfsirində qeyd etmişdir.

Şeyxul-İslam İbn Teymiyyə “ər-Raddu əl-Əkri” əsərində (324-cü səhifə) demişdir: “Məlum məsələdir ki, insanın təfsilatı ilə danışdıqları müxtəsər danışdıqlarını, açıq-aydın söylədikləri isə üstüörtülü kinayə ilə dediklərini açıqlayır.” Həmçinin (Şeyxul-İslam İbn Teymiyyə) “əs-Sarimul məslul” əsərində (2/512) demişdir: “Fiqh alimlərinin görüşlərini onların mütləq şəkildə söylədiklərindən götürərək, onların

həmin sözlərinə verdikləri açıqlamalarına, habelə onların üsul qaydalarının əsaslarına nəzər salmamaq sonda pis nəticələrə gətirib çıxarır.” Həmçinin “əl-Cavab əs-sahih limən bəddələ dinəl-Məsih” əsərində (4/44) demişdir: “Danışanın bəzi dediklərini digərləri açıqlayır. Odur ki, insanın müxtəlif məqamlarda söylədiklərinin hamısı götürülməlidir ki, bununla onun müəyyən bir ləfzi işlətdikdə nəyi qəsd etdiyi bəlli olsun.”

Həm tənqid edənlər, həm də tənqiddə məruz qalanlar məsum deyillər və onlardan heç biri naqislik və xətalardan xali deyillər. Kamilliyi araşdırmaq lazımdır. Lakin kamillik mərtəbəsinə yetişməyən, eyni zamanda bir çox xeyiri özündə birləşdirən amilləri hədəf etmək də yolverilməzdir. “Ya hər şey, ya da heç nə”, yaxud da “ya tam işıqlıq, ya da zülmət” – demək doğru deyildir. Əvəzində işığı zəif olanı qoruyaraq onun işığını artırmağa çalışmaq lazımdır. İki və daha artıq çıraq olmadığı təqdirdə bir çıraq qaranlıqdan daha xeyirlidir. Allah şeyximiz Şeyx Əbdül-Əziz ibn Bəzə rəhmət eləsin. O, öz həyatını şəriət elmlərini öyrənməyə, öyrətməyə, əməl etməyə və dəvət etməyə həsr etmişdir. O şeyxləri və elm tələbələrini elmə və dəvətə həvəsləndirirdi. Bir dəfə onun bir şeyxə bu barədə tövsiyə verdiyinin şahidi oldum. Lakin onun gətirdiyi üzrxahlığı şeyx bəyənmedi. O (Allah ona rəhmət eləsin) belə dedi: “Bütünlükdə əldə olunması mümkünsüz olan bir şeyin bir hissəsini əldə etməkdən vaz keçilməz.” Əgər qüvvətli bir görmə qabiliyyətin yoxdursa, bil ki, zəif görmə qabiliyyəti tamamilə kor olmaqdan daha xeyirlidir. Bildiyimiz kimi, şeyximiz (Allah ona rəhmət eləsin) iyirmi yaşında ikən görmə qabiliyyətini tamamilə itirmişdi. Lakin Allah bunun əvəzində ona elə bir bəsirət nuru bəxş etmişdi ki, onun vasitəsilə o, hər yerdə məşhurlaşmışdı. Şeyxul-İslam İbn Teymiyyə “Məcmu əl-fətava” əsərində (10/364) demişdir: “Saf bir nuru əldə etmək müyəssər olmadıqda, tamamilə zülmətdə qalmaqdansa saf olmayan nura yiyələnmək daha yaxşıdır. Yalnız saf bir nur mövcud olduğu təqdirdə saf olmayan bir nura yiyələnmiş kəsdə nöqsan tutmaq olar. Bir çox insanlar vardır ki, belə etmədiklərinə görə nurdan tamamilə məhrum olublar.” İnsanlar arasında buna bənzər başqa bir söz də vardır: “Haqq hissələrə bölünməz. Ya onu tam götürün, ya da bütünlüklə tərk edin.” Şübhəsiz ki, haqqı büt-bütün götürmək haqq, tamamilə tərk etmək isə batildir. Kim müəyyən qədər haqq üzərindədirsə ona malik olduğu haqq üzərində qalmaq və malik olmadığı haqqı tələb etmək tövsiyə olunmalıdır.

Tərk etməyə gəlincə bu zərəri deyil, yalnız faydası olacağı zaman bəyənilir. Şeyxul-İslam İbn Teymiyyə “Məcmu əl-fətava” əsərində (28/173) demişdir: “Əgər müsəlmanlar öz aralarında baş verən hər bir anlaşılmazlığa görə bir-birilərini tərk etmiş olsalar, müsəlmanlar arasında nə qardaşlıq qalar, nə də mehribançılıq.” Həmçinin başqa bir yerdə demişdir: “Tərk etmə məsələsinə gəlincə bu, tərk edənlərin güclü və ya zəif, habelə az və ya çox olmalarına bağlıdır. Burada əsas məqsəd tərk olunanın tənbeh olunaraq islah olunması, habelə insanların onun etdiyini təkrarlamamasıdır. Beləcə əgər tərk olunmaqda fayda varsa və bu şərin qarşısını alacaqsansa bunu etmək düzgündür. Yox əgər nə tərk olunan, nə də başqaları bundan faydalanmırsa, əksinə bunun zərəri daha çoxdursa, tərk edənin bunun üçün yetərincə gücü yoxdursa o zaman bunu etmək olmaz.” Sonra da demişdir: “Elə isə bilin ki, şəriətə uyğun olan tərk etmə Allahın və Rəsulunun əmr etdiyi formada olmalıdır. Belə ki istənilən itaət ixlasla Allah üçün edilməli, bir də Onun əmrinə müvafiq olmalıdır. Yalnız Allah üçün səmimi qəlblə edilən əməl doğru hesab olunur. Hər kim nəfsinin istəklərinə uyaraq, yaxud da şəriətin buyurmadığı şəkildə tərk edirsə onun bu əməli doğru hesab olunmur. Bir çoxları Allaha itaət etdiklərini düşünərək, nəfslərinin istəklərinə uyub nalayiq işlər görürlər.”

Elm əhli bildirir ki, alim xəta etdikdə onun xətası götürülmür, lakin bununla belə həmin alim tərk olunmur. Belə ki, onun xətalari gördüyü yaxşı işlərin sayəsində bağışlanır. Bu xüsusda Şeyxul-İslam İbn Teymiyyə “Məcmu əl-fətava” əsərində (3/349) yuxarıda qeyd olunanların bənzərini qeyd etdikdən sonra demişdir: “Belələrinin yola verdikləri bidətlərdə məqsəd İslam ümmətini parçalamaq deyilsə və həmin bidətlərə əsaslanaraq insanlarla dostluq və ya düşmənçilik etmələrsə həmin əməllər sadəcə xəta hesab olunur. Uca və Nöqsansız olan Allah belə məsələlərdə möminlərin buraxdıqları səhvləri bağışlayır. Ümmətin sələflərindən və alimlərindən bir çoxları ictihad edərək buna bənzər səhvlərə yol vermişlər. Halbuki onların ictihadları Quran və Sünnəyə ziddir. Özünə müvafiq olanlarla dostluq edib, müxalif olanlarla düşmənçilik edən, habelə müsəlmanların camaatını parçalayan kəslər isə istisnadır...”

Zəhəbi “Siyar əlam ən-nubəla” əsərində (14/39) demişdir: “Əgər hər hansı bir alim ittifaq olunmamış məsələlərdə səhvə yol verdikdə bizlər onun üzərinə qalxaraq, onu bidətçi hesab edərək tərk etmiş olsaq nə İbn Nasr, nə İbn Məndə, nə də onlardan daha mötəbər olan alimlər bizim əməllərimizdən salamat olmazdı. Şübhəsiz ki, insanları hidayətə

yönəldən Allahdır. Rəhimlilərin rəhimlisi də Odur. Bu səbəbdən kobudluqdan habelə nəfsimizin istəklərinə uymaqdan Allaha sığınırıq.” Həmçinin demişdir (14/376): “Əgər haqqı yaymaq məqsədilə ictihad edən və ictihadında səhvə yol verən hər kəsi tərək edərək bidətçi hesab etmiş olsaq çax nadir alim bizim bu əməlimizdən salamat qala bilər. Allah onların hamısına öz lütfü və səxavəti ilə rəhmət eləsin. İbn əl-Cövzi bəzən cərh etmənin səbəblərinin insanın nəfsinin istəkləri ilə bağlı olduğunu qeyd etmişdir. O, qələmə aldığı “Sayd əl-xatir” əsərində (142-ci səh) demişdir: “Elmi səviyyələri və halları fərqli olan bir sıra şeyxlərlə görüşmüşəm. Onların arasında mənə üçün daha faydalı olanı başqalarından elm baxımından zəif olsa belə ona riyəət edəni idi. Mən bir toplum hədis alimi ilə də görüşmüşəm. Onlar əzbərləyib öyrənir, lakin qeybət edərək bunu cərh və tədil elminə aid edirdilər... Mən Əbdül-Vahhab əl-Ənmatı ilə də görüşmüşdüm. O isə sələfin qanunlarına riyəət edirdi. Onun iştirak etdiyi məclisdə qeybətə icazə verilməzdi...” Həmçinin (İbn əl-Cəuzi) “Təlbis İblis” əsərində (2/689) demişdir: “İblisin hədis əhlinə qarşı işlətdiyi hiylələrindən biri də onların bir-birlərinə qarşı kin-küdurətə səbəb olan nalayiq ifadələr işlətmələridir. Onlar bunu ümmətin əvvəlkilərinin şəriəti qorumaq məqsədilə istifadə etdikləri cərh və tədildən hesab edirlər. Məqsədləri daha yaxşı bilən Allahdır.” Əgər hicrətin (587-ci ilində vəfat etmiş) İbn əl-Cəuzinin zamanında yaşayanlara bunlar söylənilirdisə on beşinci əsrdə yaşayanlara nə demək olar?!

Bir müddət öncə yəmənli şeyx Muhəmməd ibn Abdullah əl-İmamın qələmə aldığı “Əhlis-Sünnə vəl-cəmaanın arasında baş berən ixtilafı necə həll etmənin bəyanı” risalə nəşr olunmuşdur. Həmin risaləni Yəmən şeyxlərindən beşi tərifləmişdir. Həmin risalədə bir sıra əvvəlki və müasir alimlərin, ələlxüsus da Şeyxul-İslam İbn Teymiyyə və İmam ibn əl-Qeyyim (Allah onlara rəhmət eləsin) sözləri yer alır. Risalə Sünnə əhlinin öz aralarında gözəl bir tərzdə davranmasını tövsiyə edir. Həmin risalədəki mövzularla tanış olub, onlardan faydalanaraq İmam İbn Teymiyyə ilə İmam ibn əl-Qeyyim bəzi sözlərini qələmə aldığım bu risalədə qeyd etmişəm. Mən həmin risaləni oxuyaraq ondan faydalanmağı hər kəsə tövsiyə edirəm. Qeyd olunan risalədə deyilən aşağıdakı ifadə (170-ci səh) necə də gözəldir: “Ola bilsin ki, Əhli Sünnədən olan mötəbər bir şəxs kimisə cərh etsin və bu müsəlmanların arasında parçalanma, tərək etmə və anlaşılmazlıqlara yol açmış olsun. Hətta ola bilsin ki, bu Əhli Sünnənin arasında münaqişəyə belə gətirib çıxarsın. Belə olduğu təqdirdə bilmək lazımdır ki, həmin

cərh etmə, fitnələrin baş qaldırmasına rəvac vermişdir. Gərək belə bir vəziyyətdə cərh etmənin üslubuna, onun faydalarına və ya fəsadlarına, səhvlərin aradan qalxmasına, qardaşlığın qorunmasına və dəvətin qarşısının alınmamasına diqqət yetirilsin. Zərəri olan bir cərhin üzərində ısrar etmək isə doğru deyildir.”

Şəkk yoxdur ki, Əhli Sünnədən olan şeyxlər, elm tələbələri və başqaları yəmənli qardaşlarının bu fikirlərini bölüşür, baş verən ixtilaf və parçalanmaya görə təəssüf hissi keçirir və qardaşlarına nəsihət etmək istəyirlər. Yəmənli qardaşlar isə digərlərini bu məsələdə qabaqladıqları üçün Allah onları xeyirlə mükafatlandırсын. Yəqin ki, həmin risalənin Peyğəmbərin ﷺ aşağıdakı hədisindən bir payı vardır: “İman Yəməndədir, hikmət Yəməndədir.” Hədisi Buxari (3499) və Muslim (188) rəvayət etmişdir. Ümid edirik ki, yəmənli qardaşlarımızın nəzərdə tutduqları nəsihəti bu risalə ilə həyata keçirmiş olduq. Düşünürəm ki, Əhli Sünnəyə mənsub olan heç kəs buna bənzər cərh etməni dəstəkləməz. Belə ki o, yalnız Əhli Sünnə arasında kin-küdurətə, ədavətə, qəlblərin sərtləşməsinə və kobudlaşmasına səbəb olur.

Aqıl olan bir kəs gərək qərbləmeyilli qüvvələrin iki müqəddəs məkanın yerləşdiyi ölkəni¹ islah olunduqdan sonra fəsada doğru sürüklədiyi, xüsusən də onların Ciddə şəhərində keçirdikləri əxlaqi bir faciə hesab olunan “Xədicə bint Xuveylid” adlı konfransdan sonrakı bir zamanda əsla Əhli Sünnənin bir-birilərini cərh edərək uzaqlaşması kimi əməllərdən əsla razı qala bilməz. Həmin konfransa rədd olaraq “Gərək qadınların inqilabı üçün Xədicə bint Xuveylidin adı ünvan kimi istifadə olunmasın.” - adlı məqalə yazmışam.

İzzət və Cəlal sahibi olan Allahdan diləyim odur ki, hər bir zamanda Əhlis-Sünnə vəl-cəmaanı Sünnədən yapışmağa, öz aralarında mehriban olmağa, yaxşılıq və təqva üzərində əməkdaşlıq etməyə, ixtilaf və təfriqəyə səbəb olan amillərdən uzaqlaşmağa müvəffəq etsin. Həmçinin Uca Allahdan diləyirəm ki, bütün müsəlmanları dində elmi olmağa və haqq üzərində sabit olmağa müvəffəq etsin. Peyğəmbərimiz Muhəmmədə, onun ailəsinə və səhabələrinə Allahın salavatı və salamı olsun.

Abdul-Muhsin ibn Həməd əl-Abbad əl-Bədr
16/01/1432-ci il.

¹ Səudiyyə Ərəbistanı nəzərdə tutulur.